

The Impact of Pandemic Diseases on Continuous Contracts with an Emphasis on Labor, Rental, Contracting and Financial Contracts

Samaneh Khayatian^{1*}, Bakhtiyar Abbasloo²

1. Department of Private Law, University of Justice, Tehran, Iran.

2. Department of Private Law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Article Type: Original Research

Pages: 407-422

Article history:

Received: 05 Sep 2024

Edition: 06 Oct 2024

Accepted: 17 Dec 2024

Published online: 23 Dec 2025

Keywords:

Pandemic Diseases, Continuous Contracts, Coronavirus, Law.

Corresponding Author:

Samaneh Khayatian

Address:

Iran, Tehran, University of Justice, Department of Private Law .

Orchid Code:

0009-0009-9539-5159

Tel:

09121437310

Email:

Samatian.law@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aims: The emergence of the Corona pandemic left various effects on continuous contracts as contracts in which the element of time plays an essential role. The current research has investigated the impact of pandemic diseases on continuous contracts with an emphasis on labor, rental, contracting and financial contracts.

Materials and Methods: the method of this research is descriptive-analytical.

Ethical Considerations: In order to organize this research, while observing the authenticity of the texts, honesty and fidelity have been observed.

Findings: Based on the concept of force majeure, pandemic diseases such as Corona can lead to the suspension or termination of labor and contracting contracts, as the case may be, which is also mentioned in the Iranian legal system in various laws. On the other hand, considering the problems and economic damages caused by Corona, most countries like Iran have implemented protective policies such as maintaining the contract (prohibition of contract termination) in rental contracts.

Conclusion: paying more attention to the health of the work environment in relation to work, determining the amount of rent increase in order to prevent the uncontrolled increase of the rent price regarding the rental contract, and deferring the installments of the facilities regarding the financial contract are also other special support policies regarding the implementation of the obligations of continuous contracts, which in The time of corona outbreak has been considered as a pandemic disease.

Cite this article as:

Khayatian, S; Abbasloo, B. *The Impact of Pandemic Diseases on Continuous Contracts with an Emphasis on Labor, Rental, Contracting and Financial Contracts*. Economic Jurisprudence Studies. 2025.

دوره هفتم، شماره ۵، سال ۱۴۰۴

تأثیر بیماری‌های پاندمیک بر قراردادهای مستمر در حقوق ایران

سمانه خیاطیان^۱، بختیار عباسلو^۲

۱. گروه حقوق خصوصی، دانشگاه عدالت، تهران، ایران.

۲. گروه حقوق خصوصی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: ظهور پاندمی کرونا اثرات گوناگونی بر قراردادهای مستمر به عنوان عقود که عنصر زمان در آن‌ها دارای نقش اساسی است، بر جای گذاشت. پژوهش حاضر به بررسی تأثیر بیماری‌های پاندمیک بر قراردادهای مستمر با تأکید بر قرارداد کار، اجاره، پیمانکاری و مالی پرداخته است.

مواد و روش‌ها: روش این پژوهش توصیفی تحلیلی می‌باشد.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

یافته‌ها: بر مبنای مفهوم فورس مازور، بیماری‌های پاندمیک همچون کرونا می‌توانند حسب مورد منجر به تعلیق یا خاتمه قراردادهای کار و پیمانکاری شوند که در نظام حقوقی ایران نیز در قوانین مختلف به آن اشاره شده است. در مقابل، با توجه به مشکلات و آسیب‌های اقتصادی ناشی از کرونا، اکثر کشورها مانند ایران سیاست‌های حمایتی همچون ابقای قرارداد (ممنوعیت خاتمه قرارداد) را در قراردادهای اجاره اجرا کرده‌اند.

نتیجه: توجه مضاعف به بهداشت محیط کار در رابطه کار، تعیین میزان افزایش اجاره به منظور جلوگیری از افزایش افسارگسیخته اجاره‌بها درخصوص قرارداد اجاره و تعویق اقساط تسهیلات درخصوص قرارداد مالی نیز از دیگر سیاست‌های حمایتی خاص راجع به اجرای تعهدات عقود مستمر است که در زمان بروز کرونا به عنوان یک بیماری پاندمیک مورد توجه قرار گرفته است.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

صفحات: ۴۰۷-۴۲۲

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۱۵

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۳/۰۷/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۲۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۰۲

واژگان کلیدی:

بیماری‌های پاندمیک، قراردادهای مستمر، کرونا، حقوق ایران.

نویسنده مسئول:

سمانه خیاطیان

آدرس پستی:

ایران، تهران، دانشگاه عدالت، گروه حقوق خصوصی.

تلفن:

09121437310

کد ارکید:

0009-0009-9539-5159

پست الکترونیک:

Samatian_law@gmail.com

۱. مقدمه

برخی از بیماری‌ها این ویژگی را دارند که بتوانند در سطح جهانی شیوع پیدا کنند و همه‌گیر شوند. در طول تاریخ، به دفعات متعدد بیماری‌های مختلفی در جهان بروز پیدا کرد و باعث مرگ و میر و مشکلات متعددی شد. از سال ۲۰۱۹ میلادی، بیماری همه‌گیری تحت عنوان «کرونا یا کووید-۱۹» از کشور چین شیوع پیدا کرد و به تمام دولت‌های جهان از جمله ایران اشاعه یافت و سازمان بهداشت جهانی و سازمان ملل متحد، بیماری مزبور را نوعی پاندمی قلمداد کرده و شدت شیوع آن را فورس ماژور تلقی کردند. پاندمی کرونا، به‌عنوان یک بحران جهانی، تمام دولت‌ها، چه دولت‌های توسعه‌یافته و چه دولت‌های در حال توسعه و دارای کمترین درجه توسعه‌یافتگی را درگیر کرد و بدون توجه به مرزهای سیاسی کشورها، علاوه بر ورود به قلمرو آن‌ها، دولت‌ها را وادار ساخت تا به‌منظور پیشگیری و مقابله با آن، دست به اقدامات مختلفی بزنند و سیاست‌های جدیدی را در حوزه‌های گوناگون اجرا کنند. پاندمی کرونا و به‌طور کلی تمامی پاندمی‌ها، در حوزه‌های مختلفی همچون اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و .. اثرگذار بوده است. طبیعتاً این بیماری‌ها در حوزه حقوق نیز اثرات، ابعاد و چالش‌های گوناگونی را دارد؛ چراکه تحولاتی که چه به صورت عادی و چه به صورت اضطراری در جوامع بشری رخ می‌دهد، بدون ارتباط با رویه‌ها، رویکردها و پدیده‌های حقوقی نیستند. به‌طور کلی بروز حوادث اعم از طبیعی و غیرطبیعی مانند سیل، زلزله، تغییر عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و امثال آن می‌توانند مبنا و یا اساس قراردادهای به‌طور جدی تحت تأثیر قرار دهند و انجام تعهدات

قراردادی را برای طرفین قرارداد ناممکن یا بسیار دشوار بسازند.

یکی از مهم‌ترین حوزه‌هایی که پاندمی کرونا آن را تحت تأثیر خود قرار داد، موضوع قراردادهای به‌ویژه قراردادهای مستمر است. چرا که قراردادهای یکی از اصلی‌ترین ابزار تنظیم روابط اشخاص با یکدیگر است و همواره صحبت از حفظ قراردادهای (اصل حفظ و ابقای قراردادها) بوده است. بر این اساس، تحقیق و پژوهش راجع به اثراتی که بیماری‌های پاندمیک از قبیل کرونا بر قراردادهای به‌طور ویژه در قراردادهای مستمر که در آن عنصر زمان در ایفای تعهد نقش اساسی داشته، اهمیت ویژه‌ای در مطالعات حقوق قراردادی دارد. طی سال‌های اخیر از شروع زمان همه‌گیری بیماری کرونا و پس از اعلام خاتمه آن، محققان در ایران و همچنین در سایر کشورها به مطالعه و تحقیق به شکلی جسته و گریخته و نه متمرکز بر ویژگی استمرار در قرارداد بلکه به‌طور موردی پرداخته و مقالاتی نیز منتشر نموده‌اند. در این خصوص باید به مقاله کاویار و همکارانش که در سال ۱۴۰۱ با عنوان «اثر پاندمی کرونا بر قرارداد اجاره در حقوق ایران و انگلیس (با تأکید بر اجاره خوابگاه‌های دانشجویی)» منتشر شده اشاره نمود. نویسندگان در این مقاله تمرکز خود را بر این امر گذاشته‌اند که در حقوق ایران و انگلیس تحت شرایط فورس ماژور بی‌بدیلی نظیر کرونا چه نتیجه‌ای برای قراردادهای اجاره خوابگاه‌های دانشجویی در حقوق ایران و انگلیس متصور است (کاویار و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۵). مقاله دیگری با عنوان «بررسی معاذیر عدم امکان و دشواری اجرای قرارداد در خصوص عقد اجاره با تأکید بر شیوع کرونا» توسط خالدي و همکارانش در سال ۱۳۹۹ منتشر شده که در آن نویسندگان به

بنابراین بهتر این است در شرایطی که در حقوق این کشور، اصول حاکمیت اراده و آزادی قراردادی بهترین شیوه برای حمایت از حقوق طرفین قراردادهاست آنها باید از این پس شرایط این چینی را نیز به عنوان یکی از ریسک‌های قراردادی شناسایی نموده و خود در انعقاد قرارداد، راهکار مناسبی را برای این مسئله بیابند (Mitchell, 2024: 330-331).

بنابراین در این پژوهش‌ها به صورت موردی و بیشتر با تأکید بر قرارداد اجاره، اثر بیماری‌های پاندمیک بر قرارداد مورد بررسی قرار گرفته است. حال اینکه در پژوهش حاضر، نویسندگان معتقدند با در نظر گرفتن اهمیت عنصر زمان در قراردادهای مستمر مختلف از قبیل قرارداد کار، اجاره، پیمانکاری و مالی، حسب مورد شرایط متفاوتی حاصل می‌شود و ارائه یک نسخه کلی و یکسان نمی‌تواند راهکار مناسبی باشد.

سوال اصلی در پژوهش حاضر این است که بیماری‌های پاندمیک چه تأثیری بر اجرای قراردادهای مستمر (کار، اجاره، پیمانکاری و مالی) دارد؟ در پاسخ به این سوال این فرضیه مطرح است که وجود بیماری‌های پاندمیک می‌تواند حسب مورد منجر به تعلیق، خاتمه یا ابقای قراردادهای مستمر (کار، اجاره، پیمانکاری و مالی) شود. بدین منظور، برای پاسخ به پرسش مذکور در ابتدا به مفهوم‌شناسی بیماری‌های پاندمیک و قراردادهای مستمر پرداخته می‌شود و سپس به ترتیب تعلیق قرارداد، خاتمه قرارداد، ابقای قرارداد و حمایت‌های خاص راجع به اجرای تعهدات، از اثرات بیماری‌های پاندمیک به‌ویژه کرونا بر قراردادهای کار، اجاره، پیمانکاری و مالی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بررسی اثر کرونا بر وضعیت قراردادهای اجاره اماکن تجاری با توجه به دستور دولت مبنی بر تعطیلی موقت این امکان داشته‌اند (خالدی و همکاران، ۱۳۹۹: ۵۱). سیداحمدی سجادی و آذر در مقاله «بررسی تأثیر بیماری‌های واگیردار بر اجرای قراردادهای مالی با تکیه بر اصل ابقای قرارداد» در سال ۱۴۰۰، اصل ابقای قرارداد را محوریت بحث خود در بررسی اثر بیماری‌های واگیردار بر تعهداتی که اجرای آنها مقید به زمان بوده، دستاویز قرار دادند (سیداحمدی سجادی و آذر، ۱۴۰۰: ۴۸۷-۴۸۸). محققان سایر کشورها نیز به مطالعه موردی در این خصوص پرداخته‌اند. از جمله مقالات خارجی منتشر شده در این خصوص لوتزکی در سال ۲۰۲۲ با انتشار مقاله «کووید و پیامدها: چگونه همه‌گیری، تفسیر و دادرسی دعاوی قراردادی را تغییر داد»، با بیان این مطلب که در همه گیری کووید، اجرای تعهدات ناشی از اغلب قراردادهای اجاره در کشور ایالت متحده آمریکا با اعمال محدودیت‌های دولتی که برای جلوگیری از سرایت بیشتر بیماری، یا ناممکن شده یا غیرعملی شد. در نهایت نویسنده معتقد است با اینکه در نظام حقوقی این کشور اصل بر مضیق تفسیر شدن شرط فورس ماژور بوده لکن شرایط همه‌گیری کووید موجب تغییر رویه دادگاه‌ها در تفسیر این شرط شد (Lutzky, 2022: 167). میچل نیز در مقاله «کووید ۱۹ چه چیزی را راجع به حقوق قراردادهای انگلیس به ما آموخت»، معتقد است رویه دادگاه‌های انگلیسی در خصوص دعاوی ناشی از قراردادهای مالی مستمر که تحت تأثیر کووید ۱۹ قرار گرفتند، در نظام حقوق کامن‌لای انگلستان نتوانست از حقوق طرفین قرارداد، قواعد متناسبی که بتوان آنها را در شرایط مشابه به کار گرفت ایجاد کنند و

۲. مواد و روش‌ها

این تحقیق از نوع نظری بوده و روش آن به صورت توصیفی تحلیلی می‌باشد و ابزار جمع‌آوری اطلاعات نیز بصورت کتابخانه‌ای است.

۳. ملاحظات اخلاقی

در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانت‌داری رعایت شده است.

۴. یافته‌های تحقیق

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که، بر مبنای مفهوم فورس ماژور، بیماری‌های پاندمیک همچون کرونا می‌توانند حسب مورد منجر به تعلیق یا خاتمه قراردادهای کار و پیمانکاری شوند که در نظام حقوقی ایران نیز در قوانین مختلف به آن اشاره شده است. در مقابل، با توجه به مشکلات و آسیب‌های اقتصادی ناشی از کرونا، اکثر کشورها مانند ایران سیاست‌های حمایتی همچون ابقای قرارداد (ممنوعیت خاتمه قرارداد) را در قراردادهای اجاره اجرا کرده‌اند.

۵. بحث

۵-۱. مفهوم‌شناسی بیماری‌های پاندمیک و

قراردادهای مستمر

به‌منظور بررسی تأثیر بیماری‌های پاندمیک بر قراردادهای مستمر، در ابتدا دو مفهوم «بیماری‌های پاندمیک و قراردادهای مستمر» مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۵-۱-۱. بیماری‌های پاندمیک

یکی از مهم‌ترین عواملی که در تهدید سلامت انسان‌ها اثرگذار است، شیوع بیماری‌های عفونی واگیردار است. از سالیان دور تاکنون نیز در دوره‌های مختلف بیماری‌های گوناگونی با سرعت

انتقال بالا در کشورهای مختلف شیوع پیدا کرد و باعث شد تا جان میلیون‌ها انسان گرفته شود. در تعریف بیماری‌های واگیردار آورده‌اند که «آن دسته از بیماری‌هایی هستند که عامل عفونی بیماری‌زا یا فرآورده‌های سمی آن بتواند به صورت مستقیم یا غیرمستقیم از انسانی به انسان دیگر و یا از حشرات و حیوانات به انسان قابل انتقال باشد» (سالاری مقدم و همکاران، ۱۳۹۹). شیوع بیماری‌های واگیردار می‌تواند در سه وضعیت (اندمیک، اپیدمیک یا پاندمیک) باشد. بیماری‌ای که به‌طور منظم در مناطق خاصی رخ می‌دهد (اندمی) نامیده می‌شود. زمانی که یک بیماری اندمی می‌شود، تعداد افرادی که بیمار می‌شوند در طول زمان نسبتاً ثابت می‌ماند. گسترش یک بیماری زمانی (اپیدمی) نامیده می‌شود که با فراوانی غیرعادی در یک منطقه خاص و برای مدت زمان محدودی رخ دهد. (پاندمی) به بیماری‌ای اشاره دارد که در چندین کشور و یا قاره گسترش یافته است و معمولاً تعداد زیادی از جمعیت کره زمین را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در واقع تفاوت اپیدمی و پاندمی در گستره شیوع بیماری و جمعیتی است که تحت تأثیر قرار می‌دهد. می‌توان گفت که بیماری‌های واگیردار پدیده‌ای چند بُعدی است که دارای آثار مختلفی در حوزه‌های گوناگون زندگی بشری از جمله سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، حقوقی و مانند این‌ها است (اسکندریان، ۱۳۹۹: ۶۵). در طی سالیان گذشته تاکنون، پاندمی‌های مختلفی در کره زمین شیوع پیدا کرده است که آخرین مورد آن، پاندمی کرونا است که از سال ۲۰۱۹ در شهر

ووهان^۱ چین شیوع آن آغاز شد و جان میلیون‌ها انسان را گرفته است.

۵-۱-۲. قراردادهای مستمر

عقود با توجه به اثری که زمان در تعیین و اجرای تعهدات ناشی از آن دارد، به دو دسته عقود فوری و مستمر تقسیم می‌شود (آذر و سیداحمدی سجادی، ۱۴۰۰: ۴۹۲). در تعریف عقود فوری می‌توان گفت که این عقود به محض انعقاد اثرشان محقق می‌شود و پایان می‌پذیرد. درخصوص عقد مستمر تعاریف گوناگونی توسط حقوقدانان مختلف ارائه شده است؛ برخی از حقوقدانان در تعریف عقد مستمر بیان داشته‌اند که «عقد مستمر عقدی است که تعهد طرفین به اجزاء زمان بستگی دارد؛ مانند عقد اجاره» (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۲: ۴۶۲). در عقود مستمر موضوع معامله به گونه‌ای است که باید در طول مدت معین انجام شود (کاتوزیان، ۱۳۷۶: ۸۴). بر این اساس، مشاهده می‌شود که عنصر زمان در عقد مستمر دارای نقش کلیدی است. برخلاف عقد فوری که اقتضای اصلی عقد به شکل آنی محقق می‌شود، زمان در عقد مستمر، عنصر جوهری و ذاتی است که مقیاس تعیین التزامات طرفین می‌شود. براساس همین وصف، از این عقود، با عنوان عقد ممتد یا زمانی نیز یاد شده است (وکیلی مقدم، ۱۴۰۱: ۳۰۸). پس از بیان مفهوم بیماری‌های پاندمیک و قراردادهای مستمر در این بخش، در ادامه، به بررسی آثار بیماری‌های پاندمیک به‌ویژه کرونا بر قراردادهای کار، اجاره، پیمانکاری و مالی پرداخته می‌شود.

۵-۲. تعلیق قرارداد

یکی از مهم‌ترین اثرات بیماری‌های پاندمیک بر قراردادهای مستمر، تعلیق قرارداد بر مبنای مفهوم فورس مازور (قوة قاهره) است. فورس مازور را می‌توان حادثه‌ای غیرقابل پیش‌بینی و پیشگیری تعریف نمود که مانع از اجرای تعهد می‌شود (Amon & Walton, 1976: 86). فورس مازور حسب مورد ممکن است به تعلیق یا خاتمه قرارداد منجر شود (Southernington, ۲۰۰۱: ۱۰۸). برای تحقق فورس مازور سه شرط لازم است: ۱- حادثه خارج از کنترل و اراده متعهد باشد؛ ۲- غیرقابل پیش‌بینی باشد (ملاک انسان متعارف است) (Lindstrom, 2006: 6) و ۳- غیرقابل اجتناب باشد. ظهور پاندمی‌هایی همچون کرونا و شرایط ویژه ناشی از آن و تعطیلی کسب‌وکارها، می‌تواند منجر به تعلیق قرارداد به‌ویژه درخصوص قرارداد کار و قرارداد پیمانکاری شود که در این بخش به آن می‌پردازیم.

روابط کار (رابطه بین کارگر و کارفرما) یکی از مهم‌ترین و شایع‌ترین روابط قراردادی در جوامع امروزی محسوب می‌شوند. بنابراین، این موضوع سبب شده است تا جمعیت زیادی درگیر رابطه مذکور باشند. بر این اساس، رابطه کار اهمیت بسیاری در مناسبات اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و مانند این‌ها دارد. این رابطه نیز متأثر از پیامدهای اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ... می‌تواند درگیر مسائل و مشکلات مختلفی شود. یکی از اقسام قراردادهای مستمر که تحت تأثیر تعلیق قرارداد ناشی از بیماری کرونا به‌عنوان بیماری پاندمیک قرار گرفته است، قرارداد کار است که قبل از ظهور و بروز این پاندمی منعقد شده و با گسترش آن دچار بحران گردیده است. تأثیرپذیری قرارداد کار از این پاندمی و ایجاد

تنش میان کارگر و کارفرما با شیوع بیماری کرونا، یکی از مباحث و مسائل اساسی در اکثر کشورها از جمله کشور ایران بوده است. به عبارتی، با بروز پاندمی کرونا، روابط کار در بسیاری از کشورهای دنیا از جمله ایران، با چالش‌های مختلفی روبه‌رو شد و محدودیت‌های مختلفی در قبال کار و کارگران از جمله تعطیلی کار و ابتلای کارگران به بیماری و مانند این‌ها به وجود آمد. سرایت و انتقال سریع بیماری کرونا، منجر به این شد که در شهرهای مختلف و در زمان‌های گوناگون، از سوی دولت محدودیت‌هایی به منظور جلوگیری از انتقال بیماری و حفاظت از سلامت شهروندان وضع شود و بخش‌های مختلف کشور از جمله کارگاه‌ها، صنایع و ... تعطیل شوند. این تعطیلی خارج از اراده طرفین رابطه کار، بر مبنای مفهوم فورس مازور (قوة قاهره)، زمینه تعلیق قرارداد کار را فراهم کرده است که در ماده (۱۵) قانون کار در ایران نیز به آن اشاره شده است. براساس ماده مذکور، «در موردی که به واسطه قوه قهریه و یا بروز حوادث غیرقابل پیش‌بینی که وقوع آن، از اداره طرفین خارج است، تمام یا قسمتی از کارگاه تعطیل شود و انجام تعهدات کارگر یا کارفرما به‌طور موقت غیرممکن گردد، قراردادهای کار با کارگران تمام یا آن قسمت از کارگاه که تعطیل می‌شود به حال تعلیق در می‌آید. تشخیص موارد فوق با وزارت کار و امور اجتماعی است». بنابراین، مشاهده می‌شود که در کنار مباحثی همچون پایان نامنظم قراردادهای کاری، سخت شدن اوضاع کاری بر کارگر و امثال آن که پیش از این نیز وجود داشته است، برخی محدودیت‌های ناشی از کرونا (تعطیلی خارج از اراده طرفین رابطه کار) نیز در قبال کارگران در دوران پاندمی شکل گرفته است و شرایط را سخت‌تر از پیش کرده

است. (کمیته اپیدمیولوژی کووید-۱۹، ۱۳۹۹: ۱-۲). در گزارش سازمان بین‌المللی کار^۱ نیز از بحران کرونا به‌عنوان شدیدترین بحران پس از جنگ جهانی دوم نام برده شده است؛ چراکه منجر به کاهش اشتغال در سراسر جهان شد (سازمان بین‌المللی کار، ۱۳۹۹: ۴). بر این اساس، در این شرایط، اتخاذ رویکردهایی انسان‌محور و همبستگی میان کارگران، کارفرمایان، دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی در سطوح ملی و جهانی برای مقابله و کاهش آثار مخرب این پاندمی بر روابط کار به‌منظور تضمین امنیت افراد، پایداری مشاغل، ترمیم و جبران خسارت‌های اقتصادی و اجتماعی ضروری است (شریف شاهی، ۱۴۰۱: ۷۱۳).

نوع دیگری از قراردادهای مستمر که تحت تأثیر تعلیق قرارداد ناشی از بیماری کرونا به‌عنوان بیماری پاندمیک قرار گرفتند، قراردادهای پیمانکاری هستند که در پروژه‌های خرد و کلان عمرانی استفاده می‌شود. قرارداد پیمانکاری نوعی از قرارداد است که در آن، کارفرما جهت انجام پروژه‌ای که در دست دارد، قراردادی را با پیمانکار منعقد کرده و پیمانکار، متعهد می‌شود که در زمان تعیین شده، پروژه مربوطه را انجام داده و اجرا کند. این نوع قراردادها براساس نحوه تفکیک وظایف طراحی و اجرا و به لحاظ مالی، تقسیم‌بندی‌های مختلفی دارند. این قراردادها براساس نحوه تفکیک وظایف طراحی و اجرا به سیستم خوداجرا (امانی)؛ سیستم طرح و ساخت (دو عاملی)؛ سیستم متعارف (سه عاملی، پیمانی)؛ سیستم مدیریت اجرا (پیمانکاری مدیریت) و سیستم دگر اجرای کامل تقسیم می‌شوند. فارغ از موضوع فنی، قراردادها به لحاظ مالی به روش

۵-۳. خاتمه قرارداد

پیشتر بیان شد که فورس ماژور حسب مورد ممکن است به تعلیق یا خاتمه قرارداد منجر شود. بنابراین، در کنار تعلیق قرارداد، خاتمه قرارداد نیز از دیگر اثرات بیماری‌های پاندمیکی همچون کرونا است که از سوی سازمان‌ها و کشورهای مختلف، به مثابه شرایط فورس ماژور تلقی شده‌اند. در نظام حقوقی ایران نیز مانند بحث تعلیق قرارداد، شرایط فورس ماژور می‌تواند منجر به خاتمه قرارداد کار و پیمانکاری شود که در ادامه به آن پرداخته می‌شود.

در خصوص خاتمه قرارداد کار در اثر بیماری‌های پاندمیک دو فرض تعطیلی دائمی کارگاه و مرگ کارگر ناشی از ابتلا به ویروس قابل بیان است. اگر بیماری پاندمیک منجر به این شود که کارگاه به طور دائم تعطیل گردد، از مصادیق خاتمه قرارداد کار محسوب می‌شود. در این صورت، براساس تبصره ماده (۳۰) قانون کار، کارگر بیکار شده مشمول دریافت بیمه بیکاری می‌گردد و براساس صدر ماده مذکور، «چنانچه کارگاه بر اثر قوه قهریه (زلزله، سیل و امثال این‌ها) و یا حوادث غیرقابل پیش‌بینی (جنگ و نظایر آن) تعطیل گردد و کارگران آن بیکار شوند، پس از فعالیت مجدد کارگاه، کارفرما مکلف است کارگران بیکار شده را در همان واحد بازسازی شده و مشاغلی که در آن به وجود می‌آید به کار اصلی بگمارد». همچنین اگر بر اثر ابتلا به بیماری پاندمیک، کارگر فوت کند، این موضوع نیز از مصادیق خاتمه قرارداد کار محسوب می‌شود که در بند «الف» ماده (۲۱) قانون کار به آن اشاره شده است.

پرداخت آحادبها، روش پرداخت به صورت مقطوع، روش پرداخت درصدی، روش پرداخت درصدی با حداکثر قیمت و روش پرداخت با نرخ متر مربع زیربنا^۱ تقسیم می‌شوند (بختیاری دادگر و گودرزی، ۱۳۹۵: ۳-۱۳). تعلیق قرارداد بر مبنای فورس ماژور (قوه قاهره)، در قوانین مختلف مرتبط با قراردادهای پیمانکاری نیز مورد اشاره و توجه قرار گرفته است. برای مثال، در بند (۲) ماده (۲۸) موافقت‌نامه و شرایط عمومی همسان قراردادهای خدمات مشاوره، در موارد وقوع حوادث قهری و بروز شرایط اضطراری، مانند جنگ اعلام شده یا نشده، انقلاب‌ها و اعتصاب‌های عمومی، شیوع بیماری‌های واگیردار، زلزله، سیل و طغیان‌های غیرعادی، خشکسالی‌های بی‌سابقه و همچنین آتش‌سوزی‌های دامنه‌دار، طوفان و حوادث مشابه که خارج از کنترل طرفین قرارداد باشد، مقرر شده است که هرگاه شرایط اضطراری مذکور گذرا باشد و ادامه قرارداد به طور موقت امکان‌پذیر نباشد، مطابق ماده «تعلیق» عمل می‌شود. همچنین در بند (۵) ماده (۷۳) ضوابط اجرایی روش طرح و ساخت در پروژه‌های صنعتی نشریه ۵۴۹۰ بخشنامه‌های سازمان برنامه و بودجه، شیوع بیماری‌های واگیردار از مصادیق فورس ماژور تلقی شده است و براساس بند (۷) ماده مذکور، در صورتی که شرایط مذکور کمتر از یکصد و هشتاد روز به طول بی‌انجامد، قرارداد به حالت تعلیق درمی‌آید. علاوه بر موارد مذکور، در ماده (۴۳) شرایط عمومی پیمان نشریه ۴۳۱۱ بخشنامه‌های سازمان برنامه و بودجه نیز شیوع بیماری‌های واگیردار از مصادیق شرایط فورس ماژور تلقی شده و در صورتی که کمتر از شش ماه به طول بی‌انجامد، منجر به تعلیق قرارداد می‌شود.

۵-۴. ابقای قرارداد

در مقابل تعلیق و خاتمه قرارداد، اثر دیگری که بیماری‌های پاندمیکی همچون کرونا می‌تواند بر قراردادهای مستمر داشته باشد، ابقای قرارداد است؛ چراکه با توجه به مشکلات و معضلات ناشی از شروع پاندمی و تعطیلی کسب‌وکارها، اقتصاد خانوارها نیز دچار مشکل می‌شود و این موضوع در قراردادهایی همچون اجاره، بسیار اثرگذار است و منجر به اقدامات حمایتی از سوی دولت‌ها می‌شود.

در نظام حقوقی ایران، براساس ماده (۴۶۶) قانون مدنی، تعریفی از عقد اجاره بیان شده است. این عقد، از عقود مستمر موقت محسوب می‌شود که زمان آن باید کاملاً معین و محدود باشد. همچنین، مال موضوع اجاره باید تا پایان زمان عقد، قابل انتفاع باشد و این موضوع، شرط صحت عقد اجاره است (باریکلو، ۱۳۹۴: ۳۱۲). در کشور ایران، براساس آمار سرشماری و نفوس مسکن در سال ۱۳۹۵، حدود ۳۴ درصد از واحدهای مسکونی کل کشور، ۴۰ درصد از واحدهای مسکونی شهری و ۱۳ درصد از واحدهای مسکونی روستایی در تصرف مستأجران بوده‌اند (فرنام و همکاران، ۱۳۹۹: ۵).

بنابراین، این آمار، نشان‌دهنده این موضوع است که جمعیت زیادی از کشور در خانه‌های اجاره‌ای به سر می‌برند. در کنار اجاره‌امکان مسکونی، اماکن تجاری بسیاری نیز به‌منظور کسب درآمد و ایجاد کسب‌وکارهای اقتصادی مورد عقد اجاره قرار می‌گیرند که از اهمیت بسیاری برخوردار هستند. همزمان با بروز پاندمی کرونا، بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و ... به تعطیلی کشانده شد و طبیعتاً با

درخصوص قراردادهای پیمانکاری نیز خاتمه قرارداد در قوانین و مقررات مرتبط با این موضوع مورد توجه قرار گرفته است. برای مثال، در بند (۱) ماده (۲۸) موافقت‌نامه و شرایط عمومی همسان قراردادهای خدمات مشاوره، در موارد وقوع حوادث قهری و بروز شرایط اضطراری، مانند جنگ اعلام شده یا نشده، انقلاب‌ها و اعتصاب‌های عمومی، شیوع بیماری‌های واگیردار، زلزله، سیل و طغیان‌های غیرعادی، خشکسالی‌های بی‌سابقه و همچنین آتش‌سوزی‌های دامن‌دار، طوفان و حوادث مشابه که خارج از کنترل طرفین قرارداد باشد، مقرر شده است که هرگاه بروز شرایط اضطراری، انجام قرارداد را برای یکی از دو طرف غیرممکن سازد، هریک از طرفین قرارداد می‌توانند طبق ماده (۲۲) «خاتمه دادن به قرارداد» عمل کنند. همچنین در بند (۵) ماده (۷۳) ضوابط اجرایی روش طرح و ساخت در پروژه‌های صنعتی یعنی در نشریه ۵۴۹۰ بخشنامه‌های سازمان برنامه و بودجه، شیوع بیماری‌های واگیردار از مصادیق فورس ماژور تلقی شده است و براساس بند (۷) ماده مذکور، در صورتی که شرایط مذکور بیش از یک‌صد و هشتاد روز به طول بی‌انجامد، در آن صورت به پیمان خاتمه داده می‌شود. در ماده (۴۳) شرایط عمومی پیمان در نشریه ۴۳۱۱ بخشنامه‌های سازمان برنامه و بودجه نیز شیوع بیماری‌های واگیردار از مصادیق شرایط فورس ماژور تلقی شده و در صورتی که بیش از شش ماه به طول بی‌انجامد، براساس بند (ج) ماده مذکور، کارفرما بر طبق ماده (۴۸) و بدون رعایت بند (د) آن، به پیمان خاتمه می‌دهد.

سال به صورت خودکار تمدید می‌گردد. موارد ذیل از شمول این حکم مستثنی است:

- چنانچه مالک، به منظور تخریب واحد مسکونی، احداث ساختمان جدید و یا تعمیرات اساسی واحد مسکونی، پروانه ساختمانی یا پروانه تعمیرات اساسی اخذ نموده باشد؛

- چنانچه مستأجر تا یک‌ماه پس از تمدید قرارداد اجاره جدید، براساس مستندات مثبت و به تشخیص مرجع صالح رسیدگی کننده، مابه‌التفاوت مال‌الاجاره را به موجر پرداخت نکرده باشد؛

- املاک مورد اجاره که قبلاً یا در مدت تمدید قرارداد به طور قطعی و رسمی مورد معامله قرار گرفته باشند، مستأجر می‌بایست ظرف مدت دو ماه از تاریخ انتقال سند رسمی نسبت به تخلیه و تحویل آن اقدام کند؛

- چنانچه مستأجر با افزایش مبلغ اجاره با نرخ‌های فوق‌الذکر موافقت نکند، به تشخیص مرجع صالح رسیدگی کننده، واحد قابل تخلیه است؛

- مستأجرینی که در دوره قرارداد اجاره براساس این مجوز، به تشخیص مرجع صالح رسیدگی کننده به تعهدات خود عمل نکنند و موجب تضییع حقوق موجر شوند، مشمول این مصوبه نخواهند شد؛

- چنانچه موجر و افراد تحت تکفل وی صرفاً مالک همین واحد مسکونی مورد اجاره بوده و نیاز (مالک و افراد تحت تکفل) موجر به ملک مسکونی مورد اجاره برای سکونت، توسط مرجع صالح رسیدگی کننده احراز شود؛

تعطیلی کسب و کارهای اقتصادی و مواردی همچون کاهش ساعات کار، وضعیت اقتصادی خانوارها دچار مشکلات مختلفی شد. برای مثال، بسیاری از خانوارها علاوه بر مشکلات در تأمین مایحتاج روزانه خود، از توانایی پرداخت اجاره‌بهای خانه و امکان تجاری خود نیز باز ماندند و این موضوع، لزوم دخالت‌ها و حمایت‌های دولت در این زمینه را نمایان کرد تا از این طریق، با استفاده از اقدامات اضطراری، عواقب و نتایج منفی پاندمی کرونا بر زندگی شهروندان را کاهش دهند (فرنام و همکاران، ۱۳۹۹: ۲-۵).

در بسیاری از کشورهای جهان به منظور مقابله با آثار نامطلوب پاندمی کرونا بر اجاره‌نشین‌ها و مشکلات مختلف اقتصادی که در اثر این بیماری به وجود آمد، دست به اقدامات اضطراری مختلفی زده شد. یکی از مهم‌ترین اقدامات، ابقای قرارداد اجاره (ممنوعیت خاتمه قرارداد) برای مدت مشخصی است که در اکثر کشورهای جهان انجام شد. برای مثال، در استرالیا، نیوزلند، آلمان، انگلیس، جمهوری چک، اتریش، اسپانیا، آفریقای جنوبی، کانادا و آمریکا، ابقای قرارداد اجاره (ممنوعیت خاتمه قرارداد) برای مدت زمان معینی اجرا شده است (فرنام و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۲-۲۴).

در ایران نیز براساس مصوبه جلسه شماره (۷۲) ستاد ملی کرونا، مصوب شده است که «با عنایت به استمرار شرایط بیماری کرونا، کلیه قراردادهای اجاره مربوط به املاک مسکونی استیجاری که از تاریخ ابلاغ این مصوبه تا پایان سال ۱۴۰۰ مدت زمان اعتبار آن‌ها به اتمام می‌رسد، در صورت عدم توافق طرفین و تمایل مستأجرین، به مدت یک

- چنانچه بنا به تشخیص مرجع صالح رسیدگی کننده، رفتار مستأجر برخلاف عرف بوده و باعث شکایت سایر ساکنین واحدهای مسکونی شده باشد؛

- چنانچه مستأجر در دوران استفاده از واحد مسکونی استفاده غیر و یا خلاف تعهدات مقرر در اجاره نامه اعم از کاربری کند؛

- چنانچه مستأجر در دوره قبل نسبت به ایفای تعهدات از قبیل پرداخت به موقع اجاره بها، هزینه و شارژ اقدام نکرده و موجب ضرر و زیان قابل ملاحظه موجه (به تشخیص مرجع صالح رسیدگی کننده) شده باشد».

بنابراین، مشاهده می شود که در نظام حقوقی ایران نیز از ابقای قرارداد به منظور کاهش آسیب های بیماری کرونا بر اجاره نشین ها استفاده شده است و این موضوع اقدام مثبتی محسوب می شود. همچنین این نکته نیز قابل توجه است به در مصوبه جلسه شماره (۷۲) ستاد ملی کرونا، به حق و حقوق مالک نیز توجه شده است و استثنائاتی در رابطه با ممنوعیت خاتمه قرارداد در این مصوبه مطرح شده است.

۵-۵. حمایت های خاص راجع به اجرای تعهدات

در کنار اثرات گوناگونی که پیشتر به آن ها پرداخته شد، در هنگام ظهور بیماری های پاندمیک از جمله کرونا، اقدامات مختلف دیگری نیز به منظور حمایت از شهروندان انجام می شود. توجه مضاعف به بهداشت محیط کار در رابطه کار، تعیین میزان افزایش اجاره به منظور جلوگیری از افزایش افسار گسیخته اجاره بها در خصوص قرارداد اجاره و تعویق اقساط تسهیلات

در خصوص قرارداد مالی، از جمله اقداماتی است که در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در هنگام بروز پاندمی کرونا انجام شده است و در این بخش مورد بررسی قرار می گیرد.

اگرچه بهداشت محیط کار به منظور جلوگیری از بروز حوادث و آسیب به جان و سلامت کارگران از دیرباز مورد توجه بوده است، اما بروز بیماری کرونا به عنوان یک بیماری پاندمیک، منجر به این شد که بر بهداشت محیط کار توجه مضاعفی شود تا از این طریق، از انتقال بیماری جلوگیری شود. براساس ماده (۸۵) قانون کار، «برای صیانت نیروی انسانی و منابع مادی کشور رعایت دستورالعمل هایی که از طریق شورای عالی حفاظت فنی (جهت تأمین حفاظت فنی) و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (جهت جلوگیری از بیماری حرفه ای و تأمین بهداشت کار و کارگر و محیط کار) تدوین می شود، برای کلیه کارگاه ها، کارفرمایان، کارگران و کارآموزان الزامی است». همچنین براساس تبصره ماده مذکور، «کارگاه های خانوادگی نیز مشمول مقررات این فصل بوده و مکلف به رعایت اصول فنی و بهداشت کار هستند». بر این اساس، مشاهده می شود که قانونگذار بر بهداشت محیط کار توجه داشته است. از دیگر اثرات پاندمی کرونا بر رابطه کار، ابتلای کارگران به بیماری کرونا و درخواست مرخصی استعلاجی بوده است. این اقدام علاوه بر این که در حمایت از کارگر است، در رعایت ضرورت های بهداشتی و حمایتی از سایر کارگران و جلوگیری از تعطیلی کارگاه و آسیب به کارفرما نیز مؤثر است. بنابراین، می توان گفت که درخواست مرخصی استعلاجی از سوی کارگر در زمان بیماری، یک تکلیف است که از آسیب به دیگران جلوگیری می کند. براساس بند (۷) ماده

خاتمه قرارداد) که پیشتر به آن پرداخته شد، از تعیین میزان افزایش اجاره‌بها به‌منظور جلوگیری از افزایش افسارگسیخته آن نیز استفاده شده است تا از این طریق، از آسیب‌ها و مشکلات ناشی از پاندمی کرونا کاسته شود.

یکی دیگر از قراردادهای مستمری که تحت تأثیر بیماری‌های پاندمیک قرار می‌گیرد، قرارداد مالی است. در خصوص قرارداد مالی تفاوت‌هایی در نظریات نویسندگان وجود دارد؛ به‌صورتی که برخی از حقوقدانان اصطلاح قرارداد مالی را به کلیه عقود معین مندرج در قانون مدنی که جنبه مادی دارند، اطلاق می‌کنند (میرزائزاد جویباری، ۱۳۸۸: ۳۴۵). در این صورت، تمامی قراردادهایی که موضوع آن‌ها یک مال یا حق مالی است، قرارداد مالی تلقی می‌شوند و عقد نکاح و تعداد محدودی از عقود که موضوع آن‌ها مال یا حق مالی نیست، قرارداد مالی محسوب نمی‌شوند. در مقابل، عده‌ای از حقوقدانان صرفاً قراردادهایی که در بازارهای مالی مدرن (بیمه، بورس و بانک) استفاده می‌شود را قرارداد مالی محسوب می‌کنند (ساردوئی نسب و فریور، ۱۳۹۹: ۲۴۶). این اصطلاح به‌طور ویژه در بازار پولی و بانکی کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد و مصادیق مختلفی از قرارداد مالی در این حوزه وجود دارد. به‌طور کلی قراردادهایی که بانک با مشتریان خود منعقد می‌کند، از نظر اقتصادی به دو دسته قرارداد عملیات بانکی و قرارداد خدمات بانکی تقسیم‌بندی می‌شوند. در حوزه عملیات بانکی با دو دسته تجهیز منابع (سپرده‌ها) و تخصیص منابع (وام‌ها) روبه‌رو هستیم و در حوزه خدمات بانکی نیز ضمانت‌نامه‌های بانکی، اعتبارات اسنادی، حواله‌جات بانکی و مانند این‌ها مطرح است (ساردوئی نسب و فریور، ۱۳۹۹: ۲۴۴ - ۲۴۵).

(۲) قانون تأمین اجتماعی، «بیماری وضع غیرعادی جسمی یا روحی است که انجام خدمات درمانی را ایجاب می‌کند یا موجب عدم توانایی موقت اشتغال به کار می‌شود یا این که موجب هر دو در آن واحد می‌گردد». همچنین براساس ماده (۷۴) قانون کار، «مدت مرخصی استعلاجی، با تأیید سازمان تأمین اجتماعی، جزء سوابق کار و بازنشستگی کارگران محسوب خواهد شد».

یکی دیگر از اقداماتی که در رابطه با قراردادهای اجاره در طول دوران پاندمی کرونا توسط برخی از دولت‌ها اجرا شده است، عدم افزایش اجاره‌بها در مدت مشخص یا تعیین میزان افزایش آن به‌منظور جلوگیری از افزایش افسارگسیخته اجاره‌بها بوده است. برای مثال، دولت نیوزلند در قانون اقدامات فوری در برابر کووید-۱۹ که از تاریخ ۲۷ مارس لازم‌الاجرا شد، توقف شش‌ماهه افزایش اجاره‌بها به‌منظور حمایت از اقتصاد خانوار را مقرر کرد. همچنین دولت اسپانیا نیز در راستای اقدامات حمایتی از مستأجران، عدم افزایش اجاره‌بها در مدت شش‌ماه را به تصویب رساند. در کنار موارد مذکور، در انگلیس، آفریقای جنوبی و برخی ایالت‌های آمریکا و کانادا نیز موضوعاتی درخصوص عدم افزایش اجاره‌بها به تصویب رسیده است (فرنام و همکاران، ۱۳۹۹: ۹ - ۱۳). در ایران نیز اگرچه درخصوص عدم افزایش اجاره‌بها حکمی مقرر نشده است، اما براساس مصوبه جلسه شماره (۷۲) ستاد ملی کرونا، مصوب شده است که «حداکثر افزایش مبلغ اجاره‌بها یا مبلغ رهن برای این قراردادها در کلان‌شهر تهران تا سقف ۲۵ درصد و سایر کلان‌شهرها تا سقف ۲۰ درصد و برای سایر مناطق شهری کشور تا سقف ۱۵ درصد خواهد بود». بنابراین، در ایران به‌منظور حمایت از مستأجران علاوه بر ابقای قرارداد (ممنوعیت

بیماری کرونا برای شهروندان ایجاد شد، افزوده نشود.

۶. نتیجه

زمان، عنصری است که در بسیاری از قراردادهای مؤثر است. از جمله قراردادهایی که در آن زمان به دلیل اجرای تعهدات به شکل مستمر در طول زمان مؤثر است، قراردادهای مستمرند. در میان این نوع از قراردادها، قراردادهایی همچون قرارداد کار، قرارداد اجاره، قرارداد پیمانکاری و قراردادهای مالی (به طور ویژه قراردادهای منعقد شده میان بانکها و شهروندان) از عواملی که بر زمان اجرای تعهدات، به طور مستقیم یا غیرمستقیم اثر می‌پذیرند. شیوع پاندمی کووید-۱۹ باعث شد تا دولت‌ها برای کاهش اثرات سوء این بیماری و جلوگیری از مرگ و میر افراد ناشی از ابتلا به این بیماری، محدودیت‌هایی را وضع و اعمال کنند. از جمله این محدودیت‌ها تعطیلی‌های گسترده ناشی از پاندمی کرونا و در نتیجه آن بروز مشکلات اقتصادی برای خانوارها در این دوران بود. در نتیجه، قراردادهای کار، اجاره، پیمانکاری و قراردادهای مالی اشخاص نیز تحت تأثیر قرار گرفت. چرا که بر اثر ابتلای کارگران به بیماری کرونا و درخواست مرخصی استعلاجی، خاتمه قرارداد کار و توجه مضاعف به بهداشت محیط کار بر اساس مفاد قانون کار ایران را به همراه داشت. همچنین در نتیجه وضع محدودیت‌های دولتی در دوران کرونا، در خصوص قراردادهای اجاره، در ایران نیز برای حمایت از مستأجران، مقرراتی برای ابقای قرارداد (ممنوعیت خاتمه قرارداد) و عدم افزایش اجاره‌بها یا تعیین میزان افزایش آن وضع شد. ظهور پاندمی کرونا، اثراتی همچون تعلیق قرارداد و خاتمه قرارداد را در خصوص قراردادهای پیمانکاری را در نتیجه اعمال مقررات

بیماری‌های پاندمیک مانند کرونا و مشکلات اقتصادی فراوان ناشی از آن، در قراردادهای مالی و به‌ویژه، قراردادهای مالی حوزه پولی و بانکی اثرگذار بوده است و مشکلات مختلفی را از جمله در پرداخت قسط وام‌ها برای شهروندان ایجاد کرد و این موضوع، لزوم مداخلاتی در این حوزه را نمایان ساخت. از این رو، شورای پول و اعتبار در بخشنامه شماره ۹۸/۴۳۵۶۵۲ مورخ ۱۳۹۸/۱۲/۱۵، تعویق سه ماهه اقساط تسهیلات به دلیل شیوع ویروس کرونا را مصوب کرد و با توجه به برداشت‌های متفاوت و بعضاً ناصحیح از گستره شمول مصوبه فوق به‌ویژه در خصوص دریافت‌کنندگان تسهیلات قرض‌الحسنه و نیز طرح بعضی شکایات، سوالات و ابهامات در این رابطه، بانک مرکزی با صدور بخشنامه شماره ۹۹/۱۲۳۰ مورخ ۱۳۹۹/۱/۶، مقرر کرد که «تمامی دریافت‌کنندگان قرض‌الحسنه فارغ از این که امکان پرداخت و یا وصول اقساط از آن‌ها وجود داشته باشد و نیز قطع نظر از نوع کسب‌وکار و فعالیت دریافت‌کننده قرض‌الحسنه، مشمول استفاده از مزایای بخشنامه شماره ۹۸/۴۳۵۶۵۲ مورخ ۱۳۹۸/۱۲/۱۵ هستند. لذا بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی موظفند چنانچه مبالغ اقساط قرض‌الحسنه سررسید شده در بازه زمانی موضوع مصوبه مذکور را از حساب تسهیلات گیرندگان یا ضامنین آن‌ها برداشت کرده‌اند، مسترد کنند». چنین تصمیمی از جانب بانک مرکزی نمایانگر این موضوع است که این نهاد با درک وضعیت متأثر از شیوع کرونا، با تعویق اقساط دریافت‌کنندگان قرض‌الحسنه، در جهت حمایت از شهروندان حرکت کرده است تا از این طریق، بر مشکلات اقتصادی‌ای که ناشی از

۷. سهم نویسندگان

کلیه نویسندگان به صورت برابر در تهیه و تدوین پژوهش حاضر مشارکت داشته‌اند.

۸. تضاد منافع

در این پژوهش هیچگونه تضاد منافی وجود ندارد.

مربوط به آنها را در پی داشت و همچنین در خصوص قراردادهای مالی و به طور ویژه قراردادهای تسهیلات منعقد شده میان بانک‌ها و شهروندان در ایران، در نتیجه صدور بخشنامه شورای پول و اعتبار بانک مرکزی با تعویق سه ماهه اقساط تسهیلات در راستای حمایت از شهروندان روبرو شد.

این تفاوت رویکرد در برخورد با مسئله اثر پاندمی کرونا بر قراردادهای مستمر در حقوق ایران نشان‌دهنده این امر است که اولاً بیماری‌های پاندمیک بر اجرای قراردادهای مستمر در نظام حقوق ایران به عنوان فورس مازور قابل شناسایی بوده؛ در ثانی در نظام حقوق قراردادهای ایران، وجود بیماری‌های پاندمیک می‌تواند حسب مورد منجر به تعلیق، خاتمه یا ابقای قراردادهای مستمر (کار، اجاره، پیمانکاری و مالی) شود و نهایتاً از آنجایی که بر مبنای مفهوم فورس مازور، بیماری‌های پاندمیک همچون کرونا می‌توانند حسب مورد منجر به تعلیق یا خاتمه قراردادهای کار و پیمانکاری شوند که در نظام حقوقی ایران نیز در قوانین مختلف به آن اشاره شده است و در مقابل، با توجه به مشکلات و آسیب‌های اقتصادی ناشی از کرونا، در ایران با اتخاذ سیاست‌های حمایتی همچون ابقای قرارداد (ممنوعیت خاتمه قرارداد) را در قراردادهای اجاره، ارائه یک نسخه کلی و یکسان در مدیریت ریسک‌های قراردادی و ایفای تعهدات در اقسام مختلف قراردادهای مستمر، نمی‌تواند معتبر باشد.

منابع

منابع فارسی

- اسکندریان، غلامرضا، ارزیابی پیامدهای ویروس کرونا بر سبک زندگی (با تأکید بر الگوی مصرف فرهنگی)، فصلنامه ارزیابی تأثیرات اجتماعی، شماره ۲، ویژه‌نامه پیامدهای شیوع ویروس کرونا، ۱۳۹۹.
- آذر، راحیل و سید احمدی سجادی، سیدعلی، بررسی تأثیر بیماری‌های واگیردار بر اجرای قراردادهای مالی با تکیه بر اصل ابقای قرارداد، دوفصلنامه حقوق خصوصی، دوره ۱۸، شماره ۲، ۱۴۰۰.
- باریکلو، علیرضا، عقود معین (۱)، چاپ دهم، تهران، نشر میزان، ۱۳۹۴.
- بختیاری دادگر، علیرضا و گودرزی، محمدرضا، بررسی روش‌ها و انواع قراردادهای چندعاملی اجرای پروژه‌های عمرانی به لحاظ فنی، مالی و نحوه پرداخت، سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی، ۱۳۹۵.
- جعفری لنگرودی، محمد جعفر، ترمینولوژی حقوق، چاپ سی‌ام، تهران، نشر گنج دانش، تهران، ۱۳۹۲.
- خالدي، پری؛ حکاک، لیلا و افشاری کاوه، مهری، بررسی معاذیر عدم امکان و دشواری اجرای قرارداد در خصوص عقد اجاره با تأکید بر شروع کرونا، فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای فقه، دوره ۱، شماره ۱، ۱۳۹۹.
- ساردوئی نسب، محمد و فریور، زهرا، درآمدی بر نظریه عمومی قراردادهای مالی بازار پول، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی (حقوق سابق)، دوره ۵۰، شماره ۲، ۱۳۹۹.
- سالاری مقدم، نرگس؛ گشتاسبی، طاهره و رضانی، فرزانه، بیماری‌های واگیردار را بیشتر بشناسیم، نشریه الکترونیکی سیب، ۱۳۹۹.
- شریف‌شاهی، محمد، تأثیر همه‌گیری کووید ۱۹ بر روابط کار (کارگر و کارفرما)، فصلنامه تحقیقات حقوقی، ویژه‌نامه حقوق و کرونا شماره ۲، ۱۴۰۱.
- فرنام، علی؛ حمیدپور، سارا؛ صباغی، حمیدرضا و عبدلی، محمدرضا، درباره مقابله با شیوع ویروس کرونا (۴۸) اثرات شیوع ویروس کرونا بر سیاست‌های حمایتی از مستأجران، دفتر مطالعات زیربنایی (گروه مسکن و شهرسازی) مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره ۱۷۰۹۸، ۱۳۹۹.
- کاتوزیان، امیرناصر، حقوق مدنی: قواعد عمومی قراردادهای، جلد اول، چاپ چهارم، تهران، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۶.
- کاویار، حسین؛ تقی‌پور درزی نقیبی، محمدحسین و میری، حمید، اثر پاندمی کرونا بر قرارداد اجاره در حقوق ایران و انگلیس (با تأکید بر اجاره خوابگاه‌های دانشجویی)، فصلنامه حقوق اسلامی، دوره ۱۹، شماره ۷۵، ۱۴۰۱.
- کمیته اپیدمیولوژی کووید-۱۹، راهنمای عملی دورکاری در دوره همه‌گیری جهانی کووید-۱۹ و پس از آن، تهران، دانشگاه علوم پزشکی تهران، ۱۳۹۹.
- سازمان بین‌المللی کار، بحران کرونا و جهان کار، ترجمه مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی و نمایندگی ایران در سازمان بین‌المللی کار، تهران، مؤسسه عالی پژوهش تأمین اجتماعی، ۱۴۰۰.

- میرزانژاد جویباری، اکبر، تأملی اجمالی در مفهوم عرفی بودن حقوق قراردادها در حقوق موضوعه ایران، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی (حقوق سابق)، دوره ۳۹، شماره ۱، ۱۳۸۸
- وکیلی مقدم، محمدحسین، مبانی و اصول عامه عقود مستمر در مطالعه تطبیقی فقه اسلامی، حقوق ایران و غرب، فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، سال ۹، شماره ۴، ۱۴۰۱.

منابع لاتین

- Amon and Walton, "Introduction to French Law", London, Oxford university Press, 1976
- Lindstrom, Niklas, "Changed Circumstances and Hardship in International Sales of Goods", Nordic Journal of Commercial Law, 2006
- Lutzky, G, "COVID and Consequences: How the Pandemic Changed Contract Interpretation and Litigation", Saint Louis University Law Journal, Volume 67, Number 1, 2022.
- Mitchell, C, "What does Covid-19 teach us about English contract law", Legal Studies, 44, 2024.
- Southerington, T, Impossibility of Performance and other Excuses in International Trade, Turkey: Faculty of Law of University of Turkey Private Law Publication, 2001

